

Böngésző

Vekerdi László *Igy élt Newton* című könyve a klasszikus mechanika és az általános tömegvonzás törvényének megfogalmazóját mutatja be az olvasónak. Newton életét ismertette elsősorban nem is annyira a tudós pályafutása szolgálatát a legnagyobb szellemi izgalommal, mint inkább a képanyaggal is gazdagon szemléltetett 17–18. századi angol és európai kultúra keresztmetszete. Hook, Locke, Bentley, Leibniz és a kor más hírességei között kerül bemutatásra Newton, s itt-ott még arról is hasznos információkat ad a szerző, hogy az alkímia milyen kerülő utakon alakulhatott át mai értelemben vett tudományra, hogyan jöhetett létre a tudományos módszerek, a kísérletezés gyakorlata. Newton számos saját kezű vázlatát, kézirat-részletét is láthatjuk, s a szerző élvezetes stílusával párosuló látványos metszetekkel együtt bizonyára értékes olvasmányként forgatják majd ezt a könyvet is a sorozat ifjú és felnőtt olvasói. (Móra, 1977.)

Kós Károly *Tájak, falvak, hagyományok* címmel jelentkezett új néprajzi kiadványával. A nevű tudós a tények, adatok alapos ismeretere, megfigyelésére hivatkozva e munka kapcsán arra kívánja felhívni a figyelmet, hogy az ezek híján végzett spekulációk a látszateredmények ellenére is olyan károkat okozhatnak a tudományos köztudatban, amit csak a tudósok egész nemzedékeinek fáradozása hozhat ismét helyre. Kós Károly mintegy fél tucat romániai tájegység tárgyi néprajzának feltárása közben mutatja be a Fekete-Körös völgyében élő emberek építkezési, öltözködési hagyományait, alapos tanulmányban mutatja be a hétfalusi szekeresség történetét, a csángók gazdálkodási szokásait, valamint a csiki fazekasság jellemzőit. Kós Károly kutatói munkája egyben metodológiai tanulságot is szolgál az összehasonlító szempontokat kínáló román településszerkezetek vizsgálatával. A könyv legszínesebb fejezete talán a különböző vidékek vásáraitól és sokadalmairól szól. A kiadványban található szép felvétele nagyobb része a szerző, kisebb része pedig az Erdélyi Néprajzi Múzeum anyagából került e fontos kötetbe. (Kriterion, 1976.)

A *Képzőművészet iskolája* második kötetét is jeles hazai mesterek írták, értékes segítséget nyújtva ezzel a képzőművészet eszközeivel, eljárásaival megismerkedni szándékozók számára. Jóllehet az írónak és szerkesztőknek nem volt célja, hogy az olvasót mintegy intenzív oktatásban részesítve azonnal művésszé is neveljék, az amatőrök mellett még a „hivatásos” művészek számára is sok technikai fogás elsajátítását teszik lehetővé. Z. Gács György a rajz és a festészet, Kocsis Imre a grafika, Vilt Tibor a szobrászat, Illés János pedig a restaurálás eszközeiről, folyamatairól tájékoztatja az érdeklődőket. Szó esik itt a különféle zománc-technikákról, a fotoemulzióról, a műanyagok felhasználási lehetőségeiről, a képröntgenezés mikéntjéről. A fény- és színrendszerekről, a színek szimbolikájáról Gulyás Dénes nyújt, jóllehet rövid, de azért mégis jól eligazító ismertetőt, Barcsay Jenő pedig a „Művészeti anatómia” fejezeteit adja kivonatolva az emberi test művészi megformálásával. (Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, 1977.)

A Modern Könyvtár szerkesztőinek gyors reagálóképességét Franz Josef Degenhard *Üszkös terepének* megjelentetése bizonyítja. A könyvet az eredeti müncheni kiadás után két évvel már kezébe veheti az olvasó, ami a fordítási és nyomdai munkálatakat figyelembe véve rekordidőnek tűnik. Degenhardt főhőse Bruno Kappel ügyvéd, akit a

70-es évek Nyugat-Németországában már-már elborít a hétköznapi rutinmunkák szürkesége, érdektelensége, amikor szinte önkéntelenül is belesodródik egy szülőföldjét érintő politikai összecsapásba. A Ruhr-vidéki kisváros üdülővezetést akarják a hatóságok katonai célokra kisajátítani, de a helyi probléma országos jelentőségűvé nő, s a nyugatnémet politikai élet különböző kérdései is felfejlenek eme ütközőpont körül. Kappel egyéniségének az itt jelentkező ügyvédi munka ad újáteremtő erőt. Szervezni, vezetni, védeni kell a tömegmozgalmá váló tiltakozást. Életének alakulását kedvezően befolyásolja a létrejövő szerelmi kapcsolat is, ami egyszermind közel hozza őt az egyszerű emberek mindennapjaihoz. Bor Ambrus kitérő nyelvi megoldásokat sorjázató fordítással ajánlja e kötetet élvezetes olvasmányoknak. (Európa, 1977.)

Az *Itália farmerban* címet viselő antológia a mai Itália hétköznapijaiba, az olaszok valódi életébe enged bepillantást. Szükség is van erre, hiszen azokról az emberekről ad végre elfogulatlan képet, akikről éppen nálunk terjedtek el többnyire téves vélemények. Az olasz turisták nem kis részében sorolódik a magyaros jelleghez a külföldi férfi előtt leboruló „keleti nő” képzelet, s ennyiben a könyv hazai kérdéseket is érint. A többszerzős antológia napjaink Olaszországának szinte valamennyi égető problémájával foglalkozik. R riportokat olvashatunk a sárrablásból és műkincsek eladásából élő munkanélküliekről, az olasz iskolarendszer válságáról, és a válás körüli háborúskodásokról, ezek tudati vonatkozásairól. Olaszország a sztrájkok hazája is — és talán az általánosítás itt nem teljesen helytelen. Szülők, gyermekek, munkások, diákok, értelmiségiek sztrájkolnak és tüntetnek az olasz társadalom belső ellentmondásaira figyelmeztetve. Ezen ellentmondások okaira derít fényt néhány riportfejezet. A könyv külön érdekessége az a fél tucat magnófelvétel, amelyeket gyónások alkalmával rögzítettek a riporterek. Itt is az a kétarcúság látható, ami egyébként egész Itáliát szellemi jellemzője; egyfelől a felvilágosult, korukat megérteni szándékozó emberek, másfelől reakciós, álszent képmutatók típusai tűnnek elő. (Kozmosz könyvek, 1977.)

T. I.

Andrássy Lajos

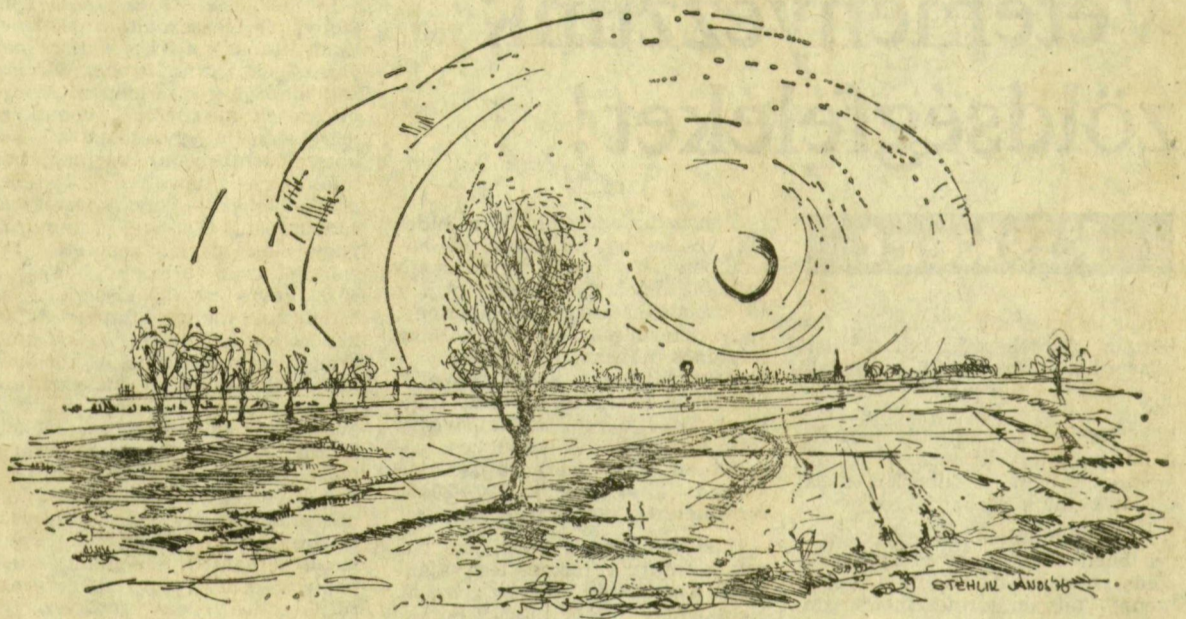
Hogyan lehetnék

Szorít az ősz a szűkülő idő s halottaimnak végtelen sorából az intelem: nem semmiből ha lettem itt és most-élő élhető utód ha szöszölőjük — hangjuk — nem vagyok: tettem bármit mégis mit se tettem

vértém kopott — fegyverzetem szerény hangom sem ível át már partokat: hogyan lehetnék én az akiből hallgatag ósók kórusa kitör??

Ifjúság

Bénultan nézlek: hol is láttalak te csillag-arcú büszke szép alak? hol is kerültünk egymáshoz közel hogy nem feledtem illatod sem el hol érezhettem tested szűz hevét hogy eremben úgy fut szertesztét e pillanatban mintha mindörök időtől volna így — a vérkörök vad szövevényes-bokros láncain robog a tűz hogy régi táncaim elevenülnek! — Ki vagy?! — mondd ki: Te ifjúságomnak Flóra-szelleme?... — Né mond! Maradj csak szótlán egy örök percig... Szívemben emlék mennydörög.

STÉHLIK JÁNOS RAJZA

Aknák

Az ország szegénységénél is rosszabb helyzetük miatt szülei a nagyanyjánál tartották. Nagyanyja 1890-ben született, még csak hatvanéves volt, de az oxigénmentes történelmi korszakokban már elszenesedett öregasszony. A krumplit, a használatokat meg az egyedülletet szerette.

Nemrég el kellett adnia a tehénét. Attól kezdve nagymise után mindig magával vitte Zoltánt a falu másik végébe, ahol egy kapurészen leste, hátha meglátja az eladott jószágot. Soha nem sikerült. — Hát nem megy legelni többé a tehénkém — mondta minden vasárnap a kapurésznél görnyedve. — Majd a férgek fognak legelni a csontjaimon. No gyere.

Ebédig valahogy kibírta odahaza a félhomályban, de délután mindig barangolt. Csavargott, ahogy este nagyanyja bóbiskolásából fölriadva mondta: — No te csavargó, megjöttél?

Volt a határban egy szikes tó, legtöbbit arrafelé kóborolt, vagy csak ült a partján. Az apja egy újabb költözés előtt vitte a nagyanyjához. Zoltán megtanulta egy ismeretlen hely nevét. Nem tudta merre van, nem tudta, hol laknak benné, de azon az ismeretlen helyen akart lenni.

Ha estére jutva hazaért, bocsánatot kellett kérni és megígérni, hogy holnap nem csavargó el. Azután öble ejtett kézzel ültek. A tűzhely felől áradó keserű szagban rossz álmukból felriasz-

tott legyek keringtek. Nagyanyja bóbiskolt tovább, Zoltán a hencserre ült, odahúzta a lavórt, és lábat mosott. — No eredj aludni — küldte a nagyanyja, ha fölébredt. Beosont a szobába, lefeküdt, magára húzta a súlyos, nehézszagú dunyhát, s amíg el nem aludt, nézte a konyhában égő villanyt.

Reggel a nagyanyja ébresztette fel. Észrevette, hogy Zoltán sír álmában. — Neked az kéné, hogy anyád minden reggel elsétáljon az ágyad előtt — mondta. — No eredj ki, ott a reggeli. — Zoltán kiment a konyhába, megmosdott, evett. Aznap az udvaron meg a ház előtt játszott. Nem kóborolt el sehová. Ezzel akarta meghálálni nagyanyjának, felfigyelt arra, mi baja. De megbánta, hogy otthon maradt. Nagyanyja vékony, hajlott teste néha megjelent az udvaron. Ha egy gyerek véletlenül betévedt, kizavarta, menjen máshová, oda, ahol örülnek neki. Ha Zoltán ment ki az utcára, bekialtotta. Nem is szeretett vele barátkozni egy gyerek se.

Másnap megint a nagyanyja ébresztette. Megírt sírt álmában. — Eztán meg ne halljam. Mámabent maradsz — mondta és kicsoszogott a szobából. Attól kezdve nem sírt, de igyekezett minél többször elszőkni, hogy barangolhasson vagy kiült az elpárolgó tó partjára és mesélte magának a valamikor hallott meséket.

Hosszú idő múlva jött el az apja meglátogatni. Zoltán még nem tudott olvasni. A nagyanyja elolvasta a levelet. — Holnap délben jön apád — mondta.

Reggel megfogta az egyik tyúkot. Beszélte hozzá, amikor behozta a konyhába. — Ne haragudj kis tyúkom, sok szép tojást tojtál, hálátlan vagyok, ne haragudj. — Az apja este elutazott. Ezután még jobban hiányzott az anyja. Egyre többször csavargott, egyre többször kellett bocsánatot kérnie a csavargásokért. — No egyél, mondja esténként a nagyanyja — ő eszik, a nagyanyja meg ül a tűzhely mellett, ahonnan árad a kesernyészag.

Zoltánnak eszébe jut, ahogy kucorog az elaknásított erdő egyik bokrában, hallgatja apja, anyja meg az erdőmunkások kiáltásait. Egyre idegesebben keresik a szürkületben. Már a határőrség is ótána kutat. Egyre türelmetlenebb, várja az estét, várja, mikor jönnek végre a szarvasok, az őzek — nehogy rábukkanjanak addig. Az apja megtalálja, anyja sírva fakad és hazaviszik. Az is eszébe jut, amikor kimászik a csónakból, pedig mondják neki, hogy ilyen nagy vízben nem látszanak a halak, csak a part mellettiben, vagy egészen magasról, a hídról vagy tán repülőről. Fokozatosan araszolgat a csónak oldaláig, s amikor senki sem figyel, belecsúszik a vízbe. Azonnal üvölt, mert nem tud megkapaszkodni

semmiben, a víz húzza lefelé. Köves bácsi, a halász nem tud úszni, az anyja utána ugrik, fenn tartja a vízen, amíg Köves bácsi odaérez, bekapaszkodik a billegő csónak peremébe.

— Aztán holnap a nyilvánosság előtt nehogy szófogadatlán légy — szólal meg a nagyanyja, amikor befejezi a vacsorát. Nem leszek, mondja Zoltán, beoson a szobába és lefekszik.

— Most már jöhet az eső — mondja reggel a nagyanyja és elindulnak, ki a tanyára. Vége a cséplésnek, mire kiértek, a gépet is átvontatták a szomszéd földre, odaszáll a bűgása. Az eperfák alatt megterítve áll két nagy asztal. Mintha izzó vastömbben lépkednének, olyan forró és mozdulatlan minden. Súlyja van a levegőnek. Az asztalok közelében fekete-fehér oszlopok, ünneplőbe öltözött férfiak állnak. — Itt megállj mellettem — mondja a nagyanyja, amikor odaérnek, Zoltán áll a lábuknál. A nyárról, a termésről, az aratásról, a cséplésről beszélnek. Néha megmozdulnak, ilyenkor egy-egy csizmán megcsúszik a napsugár, mintha borotvakés bil lenne rajta.

Induljunk, mondja egyikük. Az asszonyok kihordják az ételt. Óriás lábasok ontják a pörkölt szinte érinthető illatát. Mintha az asztalok, a lábasok, a tányérok és a fejek fölött a levegőben is nehéz hűsárbok ropkódnének. — No egyél — szól rá nagyanyja, amikor észreveszi, hogy még mindig nem nyúlt az ételhez. Eszik, Körülötte, az ünnepi fekete-fehér dermedtségben mindenki eszik, csak a kezek és a szájak mozognak.

Megint eszébe jut az elaknásított erdő, a sodró víz, gondolkodik, hogy milyen bajt csinált még, melyik lehet az, amelyik miatt nem viszik haza. Befejé nyúszít, fogadkozik, hogy több rosszat nem csinál. A tányér szélén ugyanarra az ütemre koccan a kanala, amire mindenkié. Szorítja a nagy kanalat, szinte belekapaszkodik, és tömi magába az ételt. De hiába igyekszik, felhasad a rákényszerített fegyelem burka és kibuggyan belőle a sírás. El akarna szaladni, de megbotlik a szék lábában, Fekszik a földön, majdnem az asztal alól üvölti, hogy nem lesz többé szófogadatlán. Csizmák, tutyik, cügos cipők szaladgálnak körülötte, anyókák hajolnak fölé. Abba hagyja az üvöltést, fekszik és rángatózik. Mi lelte, mi lelte, kérdezik. Valamelyik fölemeli, karjában a tanyába viszi. A többi mögöttük. — A dac jött ki belőle — hallja nagyanyja hangját. — A rosszaság.

Mire beérnek, nem rángatózik, csak halkán sír. Aki bevitte, leveszi róla a cipőt, lefekteti és azt mondja, hogy maradj így, fekdj szépen, nyugodtan. Aztán kimegy a konyhába, becsukja az ajtót, de a zaj, a beszélgetés beszűrődik. Megmozdul a levegő. Az első szélzúgásra villámlik. Az ablakon dübörögni kezd az eső. Csend van.

ZELEI MIKLÓS